

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Митрощенко Валерії Ігорівни
на тему: «Трансформація партійної системи Великої Британії в умовах
Brexit», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 052 «Політологія»
(галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки)

Стабільна партійна система є запорукою ефективного функціонування будь-якої держави. Сьогодні існує світова тенденція до активізації трансформаційних процесів у всіх галузях, у тому числі в політичній та партійній сферах, а враховуючи, що трансформації в партійній сфері являються індикаторами змін в інших галузях суспільного життя, виникає практична необхідність досліджувати дане явище. Загалом, вивчення проблем функціонування партійних систем закордонних країн є одним з пріоритетних напрямків сучасної вітчизняної політичної науки, це пов'язано, перш за все, з необхідністю завершення формування в Україні сталої та ефективної партійної системи, особливо в умовах, з одного боку, курсу нашої держави на євроінтеграцію, з іншого боку, загострення всіх суспільних проблем в умовах повномасштабного російського вторгнення.

Велика Британія сьогодні є однією з найвпливовіших країн сучасної Європи, яка майже з самого початку стояла у витоків євроінтеграційного процесу. Посилення антиєвропейських поглядів у Великій Британії стало індикатором не лише процесів в партійній та політичній сфері країни, але й свідчення ряду проблем, які загострилися в Європейському Союзі. Брекзит став безпрецедентною подією та мав свої політичні наслідки, які вплинув на розвиток всіх країн-членів ЄС. По суті, він став одночасно результатом трансформаційних процесів, що відбувалися в партійній, політичній, соціальній сферах Великої Британії, та передумовою нових змін та зрушень в цих сферах. Вивчення досвіду британської партійної системи в такий переломний для країни період може бути корисним для України, бо ми зараз також знаходимося на переломному етапі свого розвитку. Все зазначене вище робить дослідження В. І. Митрощенко своєчасним та актуальним.

Структура дисертаційної роботи є типовою для досліджень подібного типу і складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків. У вступній частині чітко окреслено актуальність, мету, завдання, наукову та практичну значущість досліджуваної проблеми.

Перший розділ присвячено огляду теоретико-методологічних засад дослідження. В першому підрозділі автор приділила увагу аналізу ключових для дослідження поняттєвих категорій, таких як «трансформація», «політична партія», «партійна система», «політичне лобіювання». Позитивним є те, що вивчаючи наявні типології, тенденції, функції, що виконують ті чи інші інститути, В. І. Митрощенко намагалася аналізувати через їх призму сучасні британські партії. У другому підрозділі охарактеризовано методологію,

використану під час дослідження, рівень наукової розробки теми та джерельну базу. Дуже детально аргументовано вибір того чи іншого методу для досягнення поставлених дослідницьких завдань, що є безсумнівною перевагою. Доволі вдало було структуровано основні наукові праці з досліджуваної теми за проблемним принципом, виокремлено та підкреслено невирішені в їх рамках проблеми, на які було наголошено в наступних розділах дисертаційного дослідження. Дослідження спирається на вагому джерельну базу, яка також була структурована, визначено для досягнення яких задач було використано ту чи іншу групу джерел. Позитивною рисою роботи є використання оригінальних джерел та наукової літератури англійською мовою, які було введено до наукового обігу вперше, що додає дослідженню В. І. Митрощенко об'єктивності та ґрунтовності.

Другий розділ присвячено аналізу чинників змін у партійній системі Великої Британії під впливом Брекситу. В першому підрозділі дається загальна характеристика партійної системи Великої Британії. Автор виділяє основні структурні елементи, які характеризують сучасну модель партійної системи, та за цими показниками аналізує партійну систему Великої Британії (до Брекситу). Особливу увагу було приділено історичним умовам формування двопартійної системи в Великій Британії, характеристиці провідних британських політичних сил – Консервативної та Лейбористської партій, аналізу партійної ідеології та риторики. Автор робить висновок про те, що в період, який передував виходу Великої Британії з ЄС, відзначається посилення позицій регіональних партій, перш за все тих, які мали антиєвропейські позиції («Партія незалежності Об'єднаного Королівства» (UKIP), «Партія Brexit») та вбачає зростання рівня їх підтримки в розчаруванні електорату в традиційних партіях.

У другому підрозділі основна увага приділена соціально-економічному становищу Великої Британії в умовах Брекситу. Було визначено соціально-економічні передумови Брекситу (фінансово-економічна криза, міграційна криза, перманентна демографічна криза, економічні наслідки поглибленої інтеграції), прослідковано за особливостями впливу цих чинників на поступове посилення підтримки в суспільстві тих політичних сил, які виступали за Brexit. Цікавим є висновок авторки щодо визначення суперечностей між інтеграційними процесами та ідеєю особливого шляху Великої Британії як однієї з передумов Брекситу.

Третій підрозділ фокусує увагу на особливостях ставлення суспільства до референдуму про вихід Великої Британії з ЄС. Проаналізовано, яким чином суспільні настрої електорату враховувалися політичними програмами британських партій, виокремлено відмінності щодо відношення до Брекситу у риторичі провідних політичних сил, охарактеризовано основні риси дезінтеграційної риторики британських ЗМІ та коливання громадської думки напередодні Брекситу, виокремлено ті чинники, які зумовили перевагу прихильників Брекситу. Влучною є спроба авторки прослідкувати залежність відношення до Брекситу від того місця, яке займає громадянин у структурі

соціальної стратифікації британського суспільства за соціально-економічними, віковими, освітніми, географічними ознаками.

Третій розділ розглядає еволюцію партійної системи Великої Британії після виходу з ЄС. В першому підрозділі автор характеризує трансформаційні зміни в основних парламентських партій Великої Британії в умовах Брекзиту. Серед тенденцій розвитку британської партійної системи та британських політичних партій після Брекзиту В. І. Митрощенко виділяє наступні: виключення з порядку денного провідних британських партій загальноєвропейські цілі та задачі, зосередження уваги правлячої Консервативної партії на покращенні свого політичного іміджу в суспільстві та на розв'язанні соціально-економічних проблем, актуалізація питання збереження територіальної цілісності (у зв'язку з електоральними успіхами регіонально орієнтованих політичних партій націоналістичного спрямування в Північній Ірландії та Шотландії), орієнтація Лейбористської опозиційної партії на конвертацію негативних процесів в британському суспільстві у свій електоральний успіх на майбутніх виборах.

У другому підрозділі проведено аналіз перспектив подальшого розвитку партійної системи Великої Британії. Авторка вивчає програмні положення британських партій, задачі та виклики, які стоять перед ними, та на основі проведеного аналізу робить висновки щодо перспектив знаходження політичних партій при владі чи в опозиції в найближчій перспективі. Серед факторів, які будуть впливати на майбутні трансформаційні процеси в британській партійній системі В. І. Митрощенко виокремлює наступні: політична репутація та репутаційні скандали в провідних партіях, рівень особистої популярності політичних лідерів, баланс інтересів між центральними та регіональними партіями, здатність правлячої партії результативно розв'язувати соціально-економічні проблеми та здатність опозиції ефективно формувати альтернативні моделі розвитку, які можна запропонувати електорату.

У третьому підрозділі В. І. Митрощенко досліджує досвід партійної системи Великої Британії для України. Особливий акцент робиться на аналізі моделі референдуму як засобу вирішення подальшого вектора зовнішньополітичного та внутрішньополітичного стратегічного курсу суспільства та держави, та можливостях його використання в українських реаліях. Важливо, що авторка визначає не лише позитивні моменти цього механізму волевиявлення народу, але й виділяє його негативні складові, такі як значний вплив на результати волевиявлення ситуативних популістських закликів безпосередньо під час підготовки та проведення референдуму, які дають змогу популістським силам відтягнути на себе певну частину голосів у основних парламентських партій поміркованого типу. Цікавою є спроба В. І. Митрощенко виділити спільні риси британської та української партійної системи, а саме: по-перше, наявність конфлікту між прихильниками та противниками євроінтеграції в політичній риториці (тільки в Великій Британії противники євроінтеграції виступали за незалежний «британський проєкт», а в Україні мали проросійську орієнтацію); по-друге, стрімке зменшення в обох

країнах кількості та якості ідеологічного конфлікту по лінії «праві – ліві»; по-третє, існування соціальних розломів національно-етнічного чи територіального характеру (наявність регіональних відмінностей, які проявляються в стабільному регіональному розподілі електоральних уподобань).

Поряд із позитивними аспектами дисертації варто відзначити ряд дискусійних моментів, що потребують уточнення або коригування:

1. Більш поглибленого аналізу потребують подальші перспективи розвитку регіонально орієнтованих політичних партій Великої Британії («Шотландська національна партія», «Шинн Фейн», «Плайд Камрі» тощо), у тому числі оцінка шансів на те, що традиційні питання, пов'язані з європейською інтеграцією (чи дезінтеграції), знайдуть відображення у передвиборчих програмах цих політичних сил на майбутніх парламентських виборах у 2024 р.

2. Результати британських політичних партій на парламентських виборах, які були проаналізовані в хронологічних рамках дослідження (2016-2023 рр.), логічніше було б винести в додатки у вигляді порівняльної таблиці, що зробило б викладення матеріалу більш системним та показовим.

3. З тексту дисертації залишаються не до кінця зрозумілими теоретико-ідеологічні передумови виникнення британського євроскептицизму, можливо більш системному висвітленню цього питання сприяло би включення в рамки аналізу праць представників класичної консервативної думки Великої Британії.

Однак, зазначені зауваження носять виключно рекомендаційний характер і аж ніяк не знижують загального високого теоретичного рівня роботи Митрощенко Валерії Ігорівни та її наукової новизни для вітчизняної політичної науки.

Таким чином, дисертація Митрощенко Валерії Ігорівни за темою «Трансформація партійної системи Великої Британії в умовах Brexit», виконана за спеціальністю 052 «Політологія», повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), та може бути представлена до захисту на засіданні спеціалізованої вченої ради.

Рецензент:

кандидат політичних наук,

доцент кафедри філософії та соціології

Маріупольського державного університету

Тетяна ІВАНЕЦЬ

Особистий підпис *Т. Іванець*

М. П. Ч. доцента *С. К. С.* засвідчує

Начальник загального відділу *Оксана СІРЕТОВИЧ*

